

"Simp ja Vasar,"
8. X 1949

„Tormide rand“

RT „ESTONIAS“

Asjalõppenud eesti nõukoguliku heliloomingu dekaad kujunes ulatuslikuks ülevaateks meie heliloojate viimase aja loomingust, tõstes esile selle ilmseid edusamme ja samas näidates ka ikka veel esinevaid puudusi.

Üheks olulisemaks lüngaks eesti heliloomingus on kaasaegse muusikalis-lavaliise suurvormi puudumine. Dekaaadi raames ettekandele tulnud E. Kapi ballett „Kalevipoeg“ ja J. Schmuuli libretole loodud Gustav Ernesaksa uudisoper „Tormide rand“ kujutavad endast siiski vaid etappi kaasaegse operi ja balleti loomise taotluses.

Ooperi „Tormide rand“ vabalt käsitletud ajaloolise libreto põhiteemaks on hiidlaste ülestõus oma rõhuja, feodaali ja mereröövli krahv Ungern-Sternbergi vastu möödunud sajandi algusaastail. Raskesse orjusesse ja häbisse surutud hiidlased, kellel lasub krahvist despoodi kahekordne ike, tõusevad ärakaranud ja juhuslikult koduranda naasnud pärisorja Leemeti õhutusel oma vägivallatseja vastu ning likvideerivad ta.

Ooperi tegelaskond jaguneb kahte vastandlikku ja leppimatusse vaenulikku leeri. Ühel pool orjuses rahvas ülestõusu juhi Leemeti ja rahva vabadusüritusele kaasa tundva piirivalve ülema Petroviga, vastasleeris julm feodaal koos tema manduvat perekonda ümbritsevate naabermõisnike ja koeralikult ustavate käsilaste-mõisameestega.

Ei ole kahtlust, et sin on tegemist mõjuva ja haarava süžeeaga, mis õnnestunud dramaturgilisel käsitlemisel libretisti poolt annab heliloojale häid võimalusi mõjuva muusikalise teose loomiseks meie rahva vabadusvõitluse ühest etapist. Kuidas on autoreil õnnestunud endale võetud ülesande lahendamise? Kas vaatajat-kuulajat rahuldab „Tormide ranna“ libreto line ja muusikaline lahendus säärases, nagu me seda kogesime ooperi esietendusel 29. septembril RT „Estonias“?

Peab kohe mainima, et ooperil on suuri muusikalisi vourusi, mis teevad ta lähedaseks ja omaseks kuulajale. Ernesaksa vokaalloomingu tugevamad küljed: viisirikkus, emotsionaalsus ja osav meistrikäsi kooriansambli rakendamises leiavad ooperis suurejoonelist kasutamist. Enamikku oma tegelasist karakteriseerib helilooja muusikaliselt ilmekalt ja leidlikult. Meile meenub Mall oma igatsevast alatoonist kantud juhtmotiiviga. Krahvi võitlus

Stseen ooperist „Tormide rand“. Vasakult (istuvad) Petrov (G. Ots) ja krahv Ungern-Sternberg (T. Kuusik). Paremal krahvitar (L. Soom)

ülepakutud pikkuse ja vähesel orkestratsioonivärvikusega antud valss.

Muusikaliselt nõrgemad on ooperi esimene ja viimane pilt, kus sündmustik eeldab hoopis sügavamalt ja dramaturgiliselt haaravamalt sümfoonilist arendust, samuti orkestripartii suuremat värvikust. Kohati esineb siin muusikas staatilisust ja orgaanilise sideme puudumist eelnevaga (näiteks kapten Bergmanni ilmumine I pildis).

Ooperi üldise viisirikkuse kõrval ei kuule me temas siiski meeldejäävaid viisirikkaid aariaid (peale Petrovi laulu). Teiselt poolt on helilooja andnud ereda iseloomustusi episoodilistele tegelastele (kõrtsistseenis).

Mis puutub põhiidee selgesse väljatoomisse, intriigi kujundamisse ja selle lahendamisse, siis on need küsimused tihedalt seotud ooperi libretoaga. Viimases esireb aga antud kujul veel terve rida olulisi puudusi. Võib kindlalt öelda, et teose idee — rahva võitlus feodaali vastu — ei ole ooperi libretos

selt hästi, kuid püsis antud käsitluses ikkagi rohkem romantilist röövlit idealseerival pinnal. Leemeti kehastaja ENSV teeneline kunstnik M. Taras ei suutnud anda rahvajuhhi ja ülestõusu organisatori kuju. Näitleja passiivsus selle osatäitmisel tõi veelgi eredamalt esile libreto ja muusika puudusi Leemeti kujutamisel. Leemet jäi kogu ooperi jooksul ainult „käesurujaks“ ja „õlalepatsutajaks“. Nõnda oli ta teises pildis, nõnda oli ta neljandas pildis ja jäi selliseks ka finaalis.

ENSV teeneline kunstnik O. Lund lõi südamliku ja kohati ka vapra hiidlastestütärlapse Malle kuju, kes oma igatsused ja võitlejameele jagas Leemeti ja koduranna armastuse vahel. Meelde jääva eesrindliku vene inimese ja tõelise patrioodi, rahva muredel lähedalseisja kuju andis G. Ots Petrovina. Tema aaria kodumaast kujunes ooperi üheks haaravamaks etteasteks. E. Eesmaa oskas anda tüüpilise ja ilmekalt joonistatud kuju balti aadlivõsukeste „kuldsest noorusest“ sellele

vähestele etteastetele, andis usutava ja elulähedase meremehe tüübi.

Koos näitlejate-lauljate kollektiiviga ei saa mainimata jätta ooperi orkestrit, mis K. Raudsepa täpsel juhtimisel oma osa üldises ansambelis korrektselt sooritas. Kohatine tagasihoidlikum tugevuskraad dirigendi poolt retsitatiivide orkestrisaates aitaks veelgi teksti mõjulepääsu. Kaunis oli ENSV teenelise kunstitegelase V. Haasi lavakujundus, mis eesriide avanedes õigustatult kutsus esile publiku siira aplausi. Ka kostüümid ENSV teeneliselt kunstitegelaselt N. Meilt olid ilmekad nii hiidlastest maarahva kui ka siidi ja sametisse ülespuhvitud ballipubliku puhul. Kolmanda pildi puhul tekkis siiski kahtlus — kas see kõik pole siiski liiga uhke Hiiu väikese Kõrgesaare mõisa häärberi jaoks?

Kokku võttes võib märkida, et „Tormide rand“ on n. ö. etappiooperiks G. Ernesaksa järgmise, juba tänapäevase ooperi loomisel. Ooperi muusika-

lahendamine? Kas vaatajat-kuulajat rahuldab „Tormide ranna“ libretoline ja muusikaline lahendus säärased, nagu me seda kogesime ooperi esietendusel 29. septembril RT „Estonias“?

Peab kohe mainima, et ooperil on suuri muusikalisi vourusi, mis teevad ta lähedaseks ja omaseks kuulajale. Ernesaksa vokaalloomingu tugevamad küljed: viisirikkus, emotsionaalsus ja osav meistrikäsi kooriansamblite rakendamises leiavad ooperis suurejoonelist kasutamist. Enamikku oma tegelasist karakteriseerib helilooja muusikaliselt ilmekalt ja leidlikult. Meile meenub Mall oma igatsevast alatoonist kantud juhtmõtiiviga, krahvi võigas muusikaline kuju, „Kurdi kergatslikkus ja sellele vastandatud tuline patrioot Petrov — igaüks neist on antud väljapeetud ja ereda muusikalise keelega.

Suurepärase mulje jäätavad teine ja neljas pilt, kus helilooja oskus luua olustikulist rahvapilti täis hiidlaste mõnusat huumorit on saanud meeldjääva rahvamuusikalähedase lahenduse.

Hiidlaste rahvastseenidega võrreldes ideeliselt ja muusikaliselt täiesti erinevat iseloomu kannab 3. pildi mõisa- ball oma peenutseva ja hingetu taustaga. Ball krahvi juures on lahendatud muusikaliselt iseloomustavalt, kuid pildi mõjulepääsu kahandab tunduvalt

Ooperi üldise viisirikkuse kõrval ei kuule me temas siiski meeldejäävaid viisirikkaid aariaid (peale Petrovi laulu). Teiselt poolt on helilooja andnud ereda iseloomustusi episoodilistele tegelastele (kõrtsistseenis).

Mis puutub põhiidee selgesse väljatoomisse, intriigi kujundamisse ja selle lahendamisse, siis on need küsimused tihedalt seotud ooperi libretoga. Viimases esineb aga antud kujul veel terve rida olulisi puudusi. Võib kindlalt öelda, et teose idee — rahva võitlus feodaali vastu — ei ole ooperi libretos küllalt teravalt välja toodud. Krahvi kuju jääb eelkõige romantiliseks piraadiks ja valjuks perekonnaisaks, me ei tunne temas rahva rõhujat, julma feodaali. Koos sellega nihkub tähtsaim — sotsiaalne moment — tagaplaanile, selle asemele kipub asuma „muistne jutt kurjast Ungru krahvist“. Ooperi olulisemaks vääratuks on ka positiivse kangelase puudumine. Seda peaks olema Leemet. Kuid tema kuju on libretos liiga nõrgalt joonistatud, mis-sugust puudust kahvatu muusikaline lahendus veelgi süvendab. Seda ei ole ka Petrov ega Mall. Rahvas ise on võitleja vaid suurejoonelistes finaalkoorides. Ülestõus ja selleks üleskutsumine toimub rohkem deklaratiivses toonis, tule-nemata otseselt hargnevaist sündmustest.

Nii libretolt, muusikalt kui ka lavastuselt on ooperi nõrgemateks kohtadeks esimene ja viimane pilt. Esimeses pildis ei saa vaatajale-kuulajale kuidagi selgeks krahvi muutumine mereröövlis. Seda ei tõenda fakt, et ta karistab saamatut paagivahti, nagu seda ei näita ka krahvi külalislahkus kapten Bergmanni vastu ega ta romantiline aaria pildi lõpul. Praeguses teostuses ei ole selge, kas krahv oli juba enne esimest pilti piraat või tuli ta sellele mõttele alles pärast „Luise-Karoliine“ karile minekut.

Samuti on dramaturgilis-lavastuslikult nõrk viimane pilt. Krahvi „juhuslikult tabanud kuul“ ja ta laiba merretõukamine kuskil lava pimedas nurgas ei ole lahendus, milleks vaataja-kuulaja peab jälgima ilmtingimata neli eelnevat pilti. Paratamatult tekib küsimus, miks ei lükanud rahvas krahvi merre juba varem? Neljanda pildi rahva ja krahvi kokkupõrke stseenis on olemas samad tingimused ja jõudude vahet-kord, nagu valitseb finaalski. Puudused „Tormide ranna“ libretos viitavad veelkordselt vajadusele tihendada sidet EN Heliloojate ja Kirjanike Liidu vahel. On näiteks huvitav märkida, et J. Schmuuli libretot ei ole Kirjanike Liit oma töökoosolekuil arutanud.

RT „Estonia“ kollektiiv andis oma parima, et uudisooperit väärilt laval kuuldavale ja nähtavale tuua. Lavastaja E. Uuli oli nendes piirides, mida

oli ta neljandas pildis ja jäi selliseks ka finaalis.

ENSV teeneline kunstnik O. Lund lõi südamliku ja kohati ka vapra hiidlastest-tütarlapse Malle kuju, kes oma igatse-sed ja võitlejameele jagas Leemeti ja koduranna armastuse vahel. Meelde-jääva eesrindliku vene inimese ja tõelise patrioodi, rahva muredele lähedal-seisja kuju andis G. Ots Petrovina. Tema aaria kodumaast kujunes ooperi üheks haaravamaks etteasteks. E. Eesmaa oskas anda tüüpilise ja ilmekalt joonis-tatud kuju balti aadlivõsukeste „kuld-sest noorusest“, sellele omase piiratud huvide ja elupõletamise laadiga. Rah-va hulgast paistsid silma Saare Juhan (ENSV teeneline kunstnik K. Ots) ja kõrtsmik (A. Pärn), kelle mõnus huu-mor ja ladus esitamisviis aitasid kujundada õnnestunud rahvastseeni teise pildi kõrtsitoas. ENSV teeneline kunstnik B. Hansen, vaatamata oma

mis eesriide avanedes oskus esile publiku siira aplausi. Ka kos-tüümid ENSV teeneliselt kunstitegelaselt N. Meilt olid ilmekad nii hiidlastest maarahva kui ka siidi ja sametisse ülespuhvitud ballipubliku puhul. Kol-manda pildi puhul tekkis siiski kaht-lus — kas see kõik pole siiski liiga uhke Hiiu väikese Kõrgesaare mõisa häärberi jaoks?

Kokku võttes võib märkida, et „Tor-mide rand“ on n. ö. etapioperiks G. Ernesaksa järgmise, juba tänapäev-se ooperi loomisel. Ooperi muusika-line rikkus, selle rahvalikkus, meloodi-lisus ja haaravus tingivad, et helilooja ja libretist koos lavastajaga töötaksid ooperi juures veel õige põhjalikult teose peaidee hoopis eredamaks esile-toomiseks ja kõrvaldaksid praegu esi-nevad puudused libretos, muusikas ja lavastuses.

K. Siid

lähedaseks ja omaseks kuulajale. Ernesaksa vokaalloomingu tugevamad küljed: viisirikkus, emotsionaalsus ja osav meistikäsi kooriansamblite rakendamises leiavad ooperis suurejoonelist kasutamist. Enamikku oma tegelasist, karakteriseerib helilooja muusikaliselt ilmekalt ja leidlikult. Meile meenub Mall oma igatsevast alatoonist kantud juhtmotiiviga, krahvi võigas muusikaline kuju, „Kurdi kergatslikkus ja sellele vastandatud tuline patrioot Petrov — igauks neist on antud väljapeetud ja ereda muusikalise keelega.

Suurepärase mulje jätavad teine ja neljas pilt, kus helilooja oskus luua olustikulist rahvapilti täis hiidlaste mõnusat huumorit on saanud meelde jääva rahvamuusikalähedase lahenduse.

Hiidlaste rahvastseenidega võrreldes ideeliselt ja muusikaliselt täiesti erinevat iseloomu kannab 3. pildi mõisaball oma peenutseva ja hingetu taustaga. Ball krahvi juures on lahendatud muusikaliselt iseloomustavalt, kuid pildi mõjul epäpääsu kahandab tunduvalt

Mis puutub põhiidee selgesse väljatoomisse, intriigi kujundamisse ja selle lahendamisse, siis on need küsimused tihedalt seotud ooperi libretoga. Viimases esireb aga antud kujul veel terve rida olulisi puudusi. Võib kindlalt öelda, et teose idee — rahva võitlus feodaali vastu — ei ole ooperi libretos küllalt teravalt välja toodud. Krahvi kuju jääb eelkõige romantiliseks piraadiks ja valjuks perekonnaisaks, me ei tunne temas rahva rõhujat, julma feodaali. Koos sellega nihkub tähtsaim — sotsiaalne moment — tagaplaanile, selle asemele kipub asuma „muistne jutt kurjast Ungru krahvist“. Ooperi olulisemaks vääratuseks on ka positiivse kangelase puudumine. Seda peaks olema Leemet. Kuid tema kuju on libretos liiga nõrgalt joonistatud, mis-sugust puudust kahvatu muusikaline lahendus veelgi süvendab. Seda ei ole ka Petrov ega Mall. Rahvas ise on võitleja vaid suurejoonelistes finaalkoorides. Ülestõus ja selleks üleskutsumine toimub rohkem deklaratiivses toonis, tule-nemata otseselt hargnevaist sündmustest.

Nii libretolt, muusikalt kui ka lavastuselt on ooperi nõrgemateks kohtadeks esimene ja viimane pilt. Esimeses pildis ei saa vaatajale-kuulajale kuidagi selgeks krahvi muutumine mereröövliks. Seda ei tõenda fakt, et ta karistab saamatut paagivahti, nagu seda ei näita ka krahvi külalislahkus kapten Bergmanni vastu ega ta romantiline aaria pildi lõpul. Praeguses teostuses ei ole selge, kas krahv oli juba enne esimest pilti piraat või tuli ta sellele mõttele alles pärast „Luise-Karoliine“ karile minekut.

Samuti on dramaturgilis-lavastuslikult nõrk viimane pilt. Krahvi „juhuslikult tabanud kuul“ ja ta laiba merretõukamine kuskil lava pimedas nurgas ei ole lahendus, milleks vaataja-kuulaja peab jälgima ilmtingimata neli eelnevat pilti. Paratamatult tekib küsimus, miks ei lükanud rahvas krahvi merre juba varem? Neljanda pildi rahva ja krahvi kokkupõrke stseenis on olemas samad tingimused ja jõudude vahekord, nagu valitseb finaalski. Puudused „Tormide ranna“ libretos viitavad veelkordselt vajadusele tihendada sidet EN Heliloojate ja Kirjanike Liidu vahel. On näiteks huvitav märkida, et J. Schmuuli libretot ei ole Kirjanike Liit oma töökoosolekuil arutanud.

RT „Estonia“ kollektiiv andis oma parima, et uudisooperit väärilt laval kuuldavale ja nähtavale tuua. Lavastaja E. Uuli oli nendes piirides, mida võimaldab antud kujul lünklik libreto, andnud siiski kordaläinud lavastuse. Puudused, mis tulenevad esimeses ja viimases pildis libreto ja ka muusika dramaturgilisest küündimatusest, andsid end just siin ka lavastuses kõige rohkem tunda. Ka lavastuses jäi puudu krahvi kui sotsiaalse rõhuja ja rahva orjastaja allakriipsutamises, peamine aktsent kandus romantilise mereröövli kujule. Seetõttu, samuti rahva vastupanumomendi mitteküllaldase markantsusega esiletoomise pärast jäi ka lavastuses teose põhiidee nõrgalt joonistatuks ja tagaplaanile. ENSV teeneline kunstnik T. Kuusik krahvina täitis oma osa nii vokaalselt kui mänguli-

jääva eesrindliku vene inimese ja tõelise patrioodi, rahva muredele lähedalseisja kuju andis G. Ots Petrovina. Tema aaria kodumaast kujunes ooperi üheks haaravamaks etteasteks. E. Eesmaa oskas anda tüüpilise ja ilmekalt joonistatud kuju balti aadlivõsukeste „kuldsest noorusest“, sellele omase piiratud huvide ja elupäletamise laadiga. Rahva hulgast paistsid silma Saare Juhan (ENSV teeneline kunstnik K. Ots) ja kõrtsmik (A. Pärn), kelle mõnus huumor ja ladus esitamisviis aitasid kujundada õnnestunud rahvastseeni teise pildi kõrtsitoas. ENSV teeneline kunstnik B. Hansen, vaatamata oma

lus — kas see kõik uhke Hiiu väikese häärberi jaoks? Kokku võttes võimide rand“ on G. Ernesaksa järgmise ooperi loomisel line rikkus, selle rikkus ja haaravus t ja libretist koos la ooperi juures ve teose peaidee hoop toomiseks ja kõrva nevad puudused li lavastuses.